

УДК 141.5(477)«18/19»

О. Ю. Поцюрко

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та політології
Львівського державного університету в внутрішніх справах

ДИСКУРС СВОБОДИ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Одним із найвидатнішим представником української філософії XIX ст. є Т.Г. Шевченко. Він заново підносить і розкриває основні філософські ідеї українського духу. До них належить ідеї національної єдності й братерства, особистісної та національної свободи, національної пам'яті тощо.

Предметом статті є проблема осмислення й розуміння свободи в творчості Т.Г. Шевченка.

Об'єктом дослідження є прозові твори Кобзаря.

Метою статті є кристалізація феномена свободи у творчості Т.Г. Шевченка та його інтенційне навантаження.

Аналіз останніх досліджень української наукової літератури свідчить про недостатнє вивчення проблеми свободи у філософії Т.Г. Шевченка. Останнім часом вітчизняні вчені: Ю. Барабаш [1], П. Берко, І. Діденко [2], Д. Блажейовський [4], Забужко О. [6], Л. Задорожна [7], П. Приходько [9], А. Шкрабалюк [13] – приділили чималу увагу окремим аспектам дослідження феномена свободи у творчості Т.Г. Шевченка, однак концептуальної праці, присвяченої цьому питанню, немає.

Наприкінці заслання, коли питання звільнення було майже вирішене, Т.Г. Шевченко завів зошит (Щоденник), щоб записувати, що з ним і навколо нього відбувається. Журнал поета писався не як особисті нотатки, а як своєрідний автобіографічний твір; зошит був відкритий для друзів.

Ідея свободи є однією з провідних проблем «Щоденника» Т.Г. Шевченка. Сторінки «Щоденника» свідчать про трагедію духовного та морального занепаду, яка відбувалася на очах поета впродовж десяти років солдатської служби. Т.Г. Шевченка лякає повна втрата людських цінностей, відступ від споконвічних традицій. Поет називає три речі, які, на його думку, є найціннішими в житті людини: сім'я, батьківщина і свобода. «Солдати – самое бедное, самое жалкое сословие в нашем православном отечестве. У него отнято все, чем только жизнь красна: семейство, родина, свобода, одним словом, все» [12, т. 5, с. 15]. Він уважає, що без них життя людини беззмістовне та порожнє, тому виховання, яке їх відкидає, для Т.Г. Шевченка є нелюдським. Він не може змиритися з тим, що військово середовище викорінює в людині все людське й перетворює її на істоту без натяку на моральні цінності та без прагнення свободи. Трагедія військової людини в сприйнятті поета полягає не стільки в наявності ворожої системи в особі царя, генералів, командирів, офіцерів та інших чинів, хоч вона й робить життя людини, котра туди потрапила, нестерпним, скільки в її духовному занепаді. «Тому так важливо для Шевченка – зберегти свободу в своєму серці, адже це і є свобода внутрішня, духовна, яку не можна знищити в людині ніякими обмеженнями, заборонами, тюрмами, тортурами» [15, с. 14].

На початку «Щоденника» читаємо: «От второго мая получил я письмо из Петербурга от Михайла Лазаревского с приложением 75 рублей. Он извещает меня, или, лучше, поздравляет с свободой» [12, т. 5, с. 12]. Власне, у цей момент письменник отримує першу звістку про своє майбутнє звільнення.

Наступну звістку про свободу поет отримує 7 квітня. Саме тоді в нього починається справжній застій (очікування), коли «свобода и дорога меня совершенно поглотили»

[12, т. 5, с. 18]. Перебуваючи в такому стані, він дякує П. Кулішу за надіслані книги, котрі нав'яли йому ностальгічні спогади про прекрасну бідну Україну, сліпого лірника та кобзаря – своєрідних символів свободи.

Чи не на кожній сторінці «Щоденника» Т.Г. Шевченко виявляє власне екзистенційне прагнення свободи. «Вечером возвратился я в укрепление и получил приказание от фельдфебеля готовиться к смотру. Это результат давно ожидаемой почты и с таким трепетом ожидаемой Свободы. Тяжело, невыразимо тяжело! Я одурею, наконец, от этого бесконечного ожидания» [12, т. 5, с. 19].

Підкреслюючи неймовірне бажання свободи, Т.Г. Шевченко висновує: «Как быстро и горячо исполняется приказание арестовать, так, напротив, вяло и холодно исполняется приказание освободить. А воля одного и того же лица. Исполнители одни и те же. Отчего же эта разница?» [12, т. 5, с. 19].

Письменника надзвичайно турбує солдатська муштра, котра перетворює колись вільну людину на тварину чи то бездушну машину. «Неужели и это еще не в последний раз меня выведут на площадь, как бессловесное животное напоказ? Позор и унижение! Трудно, тяжело, невозможно заглушить в себе всякое человеческое достоинство, стать навтыяжку, слушать команды и двигаться, как бездушная машина» [12, т. 5, с. 20].

Кобзар, перебуваючи на засланні, також звертає увагу на значущість духовної й фізичної свободи, котрих йому бракує для написання поезії. «Но это ничего, даст Бог, вырвусь на свободу, и они (вириши) у меня потекут плавнее, свободнее и проще и веселее. Дождусь ли я этой хромой волшебницы свободы?» [12, т. 5, с. 23].

Діалектична єдність віри та сумніву, породженні очікуванням Шевченком документа, що засвідчуватиме його свободу, впливають на появу в нього думок про навернення до неволі та тяжкої психологічної перспективи. «Сегодня ожидают пароход с почтою из Гурьева. И никто его не ожидает с таким трепетным нетерпением, как я. Что, если не привезет он мне так долго ожидаемой свободы? Что я тогда буду делать? Придется, во избежание гауптвахты с блохами и клопами, знакомиться со вновь прибывшими офицерами и в ожидании будущих благ пьянствовать с ними. Мрачная, отвратительная перспектива» [12, т. 5, с. 30–31].

Відтак, Т.Г. Шевченко згадує про живопис як про іншу можливість для самореалізації, котра як майбутня професія мала б приносити йому дохід. «Странное, однако ж, это всемогущее призвание. Я хорошо знал, что живопись – моя будущая профессия, мой насущный хлеб. И вместо того чтобы изучить ее глубокие таинства, и еще под руководством такого учителя, каков был бессмертный Брюллов, я сочинял стихи, за которые мне никто ни гроша не заплатил и которые, наконец, лишили меня свободы, и которые, несмотря на всемогущее бесчеловечное запрещение, я все-таки втихомолку кропаю» [12, т. 5, с. 37].

Із незвичайним захопленням в'язень Т.Г. Шевченко описує й той момент, коли він справді отримує свободу: «С 15 по 22 августа был у меня в грязной и пыльной Астрахани такой светлый, прекрасный праздник, какого еще не было в моей жизни. Земляки мои, большею частью кияне, так искренно, радостно, братски приветствовали мою свободу и до того распростерли свое гостеприимство, что

лишили мене свободи самому вести свой журнал и взяли эту обязанность на себя» [12, т. 5, с. 86].

У «Щоденнику» Т.Г. Шевченка ми також знаходимо поетичне оспівування свободи:

«Свобода – женщина с широким, гордым шагом,
Со взором огненным,
Под гордо вьющимся по ветру красным флагом,
Под дымом боевым;
Ей нравится плебей, окрепнувший в проклятьях,
А не гнилая знать,
И в свежей кровию дымящихся объятых
Ей любо трепетать» [12, т. 5, с. 103].

Так звана свобода, яку отримав Шевченко, також мала певні обмеження: «... мне воспрещается въезд в обе столицы и что я обретаюсь под секретным надзором полиции. Хороша свобода. Собака на привязи. Это значит, не стоит благодарности, в[аше] в[еличество]» [12, т. 5, с. 122]. І взагалі за тих обставин, що склалися тоді в Російській імперії, про абсолютну свободу письменника говорити не доводиться. Це підтверджують такі рядки його поезії:

«Повернувся я з Сибірі,
Та не маю долі,
Хоч, здається, не в кайданах,
Та не маю волі.
Комісари, ісправники
За мною ганяють;
Більше вони людей вбили,
Чим я грошей маю» [12, т. 5, с. 187].

В аспекті моральної свободи він засуджує декабриста Пушкіна за наявність позашлюбних дітей: «Я никому, и тем более заступнику свободы, не извиняю этой безнравственной независимости, так туго связывающей этих бедных побочных детей. Декабристу, понесшему свой крест в пустынную Сибирь во имя человеческой свободы, подобная независимость непростительна» [12, т. 5, с. 126].

Поетична творчість Т.Г. Шевченка невід'ємна від його прозової спадщини. Неможливо говорити про цілісність світоглядної системи поета й категорію свободи як один із найважливіших складників цієї системи без залучення прозових творів Т.Г. Шевченка, зокрема його повістей, драматичних творів і листів, у яких автор багато уваги приділяє проблемі свободи й дослідження яких надасть можливість простежити всі аспекти цієї проблеми в його літературній творчості.

Моральна свобода у прозовій спадщині Т.Г. Шевченка – явище складне, вона є не тільки найвищим добром і великою цінністю для людини, а й часом стає важким тягарем відповідальності за свої вчинки. Уміння розрізнити, де добро, а де зло, не дається героям творів Шевченка легко, вони заслуговують його стражданнями й доброчесністю, і тільки тоді здобувають право на щастя. Їхнє індивідуальне відчуття свободи є неповторним і глибоко особистісним.

У повістях та драматичних творах Т.Г. Шевченка зустрічаємо різні вияви свободи, але на перший план виступає саме свобода моральна як один із різновидів внутрішньої свободи. У прозових творах письменника наявність чи відсутність моральної свободи стає причиною вчинків дійових осіб, вибору ними того чи іншого життєвого шляху.

Ідеальний Шевченків герой є глибоко віруючою людиною, яка, дотримуючись Божих заповідей, гідно переносить життєві випробування і страждання. А його щастя можливе тільки за умови володіння моральною свободою та як результат її реалізації. «У творах Шевченка потужно звучить ідея християнського милосердя, ідея, що пронизує усю творчість письменника, особливо останніх років» [15, с. 13]. Герої Шевченка відзначаються безкомпромисним дотриманням власних моральних принципів і незламністю духу як виявом внутрішнього протесту про-

ти антилюдських норм, не сумісних із моральними принципами людини, і часто через це входять у конфлікт із середовищем. «Світ героїв Т. Шевченка ґрунтований на тому, що поняття свободи займає особливе становище в романтичній аксіології, на якій засадничо вибудовується творчість письменника, а природа феномена свободи відкривається романтикам у процесі дослідження дуалістичних позицій ціле/частина, загальне/окреме, універсальне/індивідуальне» [7, с. 13].

Свобода особистості якнайтісніше пов'язана з її життєвою позицією, точкою зору стосовно свого місця та ролі в суспільному житті, що визначається її переконаннями, ідейністю, совістю. Для Т.Г. Шевченка свобода полягає передусім у тому, щоб самому визначати закони та норми власної діяльності, не визнаючи ані зовнішнього диктату, ані тиску. Поет ніколи не сприймав і не сповідував того, що суперечило б його переконанням та моральним засадам. Свобода для Т.Г. Шевченка виявилася тією найбільшою цінністю, у прагненні до якої людина тільки й може зреалізувати себе як особистість і на засадах якої має будувати своє життя.

В одному зі своїх прозових творів Т.Г. Шевченко зосереджується на свободі як головній цінності, котрої прагнули поранені та психологічно зламані моряки, які вірно служили престолу й вітчизні. «В присутствии комитета раненых были спрошены эти увечные бедняки, какому кто из них пожелает себе награду за верную службу престолу и отечеству. Бедняки сначала отказались от всякой награды, только чтобы их отпустили на родину. Комитет настаивал, чтобы они, кроме этого, требовали себе всякий, что ему нужно. Иные попросили денежной награды, другие – чтобы освободить детей их из кантонистов» [12, т. 4, с. 216–217]. Він захоплюється безкорисливим подвигом матроса, котрий віддав усе своїй сестрі, не залишивши собі нічого. Рішуча відмова цього бідняка зворушила натуру письменника. «Он человек, а не безответный раб, который умеет только сказать: «Как прикажете!» Я тут же дал себе слово склонить его на свою сторону» [12, т. 4, с. 292].

Свобода екзистенційно притаманна кожній людині, робить її щасливою, веселою, незалежною. «Завидное, очаровательное положение в свете человека, ни от кого не зависимого. Едешь себе, куда вздумается, в собственной бричке и на собственных лошадях, остановишься, где захочется, нарисуешь, что тебе понравится, и едешь далее. Волшебное состояние! И сколько есть этих независимых счастливых в свете, которые и не подозревают своей независимости. Бедные, жалкие рабы ничтожно узеньких страстишек и тонко обдуманных необходимостей!» [12, т. 4, с. 322].

Розглядаючи свободу в соціальному плані Т.Г. Шевченко ставить риторичне питання: «Много ли из вас, господа, имеющие хоть одну крепосную душу, посадят рядом с собой крепосного человека, хоть бы этот человек был величайший гений в мире? Ручаюсь, ни одного не найдется, кроме истинно благородного...» [10, с. 101].

У фізичній неволі (кріпацтві) письменник убагає велику перепону для творчого розвитку людини. Саме про неї (очевидно маючи на увазі власну долю) він пише у своїх поемах «Художник» і «Музикант». Зокрема, в останній читаємо: «Наконец я поднял бумагу, посмотрел на нее и... то была моя отпускная! ...Он заплатил за мою свободу и виолончель 2 500 рублей» [10, с. 141]. Аналогічна історія описана Шевченком у поемі «Художник»: «Карл Брюлов написал портрет Жуковского, а Жуковский и граф Вельгорский этот портрет предложили августейшему семейству за 2 500 рублей ассигнациями и за эти деньги освободили моего ученика» [10, с. 287]. Власне, стільки в той час коштувала людська свобода!?

Геній України стверджує, що наш народ вистраждав власну свободу багатокіткими поневіряннями. Пам'я-

таймо про це! «Что же говорят пытливому потомку эти частые темные могилы на берегах Днепра и грандиозные руины дворцов и замков на берегах Днестра? Они говорят о рабстве и свободе. Бедная, малосильная Вольня и Подолия, она охраняла своих распинателей в неприступных замках и роскошных палатах. А моя прекрасная, могучая, вольнолюбивая Украина туго начинала своим вольным и вражбим трупом неисчислимые огромные курганы. Она своей славы на поталу не давала, врага деспота под ноги топтала и свободная, нерастленная умирала. Вот что значат могилы и руины. Не напрасно грустны и унылы ваши песни, задумчивые земляки мои. Их сложила свобода, а пела тяжкая одинокая неволя» [12, т. 4, с. 267].

Проблема свободи також наявна в листах Т.Г. Шевченка, які стають ще одним підтвердженням того, яким важливим і болючим було для поета це питання, і ще раз підтверджують тезу про те, що він «як жив – так і творив». Тут тема свободи набуває глибоко особистісного, але разом із тим не втрачає свого загальнонаціонального звучання. Правильність своїх ідей і переконань Т.Г. Шевченко довів власним життям, ціною мук та втрати особистого щастя. Як у житті, так і в його творчості свобода зовнішня й внутрішня невід'ємні одна від однієї, становлять єдність, цілісність, абсолютну свободу, найвищий її вияв, на який здатна людина.

Звіщаючи у своєму листі братові Микиті про власне перебування на чужині Т.Г. Шевченко наголошує: «Так от, бач, живу, учусь, нікому не кланяюсь і нікого не боюсь, окрім Бога – велике щастя бути вольним чоловіком, робиш, що хочеш, ніхто тебе не спинить» [12, т. 6, с. 12].

В епістолярній спадщині письменник підкреслює свою ностальгію за рідним краєм, у якому він справді може почуватися свободним: «... мне кажется, будь родина моя самая бедная, ничтожная на земле, и тогда бы она мне казалась краше Швейцарии и всех Италлий. Те, которые видели однажды нашу краину, говорят, что желали бы жить и умереть на ее прекраснейших полях. Что же нам сказать, ее детям, должно любить и гордиться своею прекраснейшею матерью. Я, как член ее великого семейства, служу ей ежели не на существенную пользу, то, по крайней мере, на славу имени Украины» [12, т. 6, с. 31].

У листі до М.М. Лазаревського Кобзар стверджує, що якби не надія хоч коли-небудь побачить свою безталанну країну, то блавав би Господа про смерть:

«Так Дніпро крутоберегий
І надія, брате,
Не дають мені в неволі
О смерті благи» [12, т. 6, с. 39].

Далі, звертаючись до О.М. Бодяньського, поет лірично описує, в якому становищі зараз «перебуває» воля на Україні:

«А воленьку добрі люде
І не торговали,
А без торгу закинули
В далеку неволю!
Щоб не було вольного
На нашому полю!» [12, т. 6, с. 53].

Частина листів Т.Г. Шевченка присвячена клопотанню з приводу його відвідування образотворчого класу Імператорської Академії Мистецтв: «Получив свободу от помещика своего, вот уже год посещаю рисовальные классы Императорской Академии художеств» [12, т. 6, с. 226]. А для того щоб навчатися в Академії, він просить надати йому право на свободне проживання в Санкт-Петербурзі.

Нарешті лист (рапорт) до Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора Д.Г. Бібікова 20 вересня 1846 р. починає й закінчує такими словами: «Свободного художника Шевченка» [12, т. 6, с. 230].

Як і в поетичній спадщині Шевченка, у його листах знаходимо чітке протиставлення понять воля – неволя,

і ці поняття спільномірні й мають ту саму множинність смислів і значень, що й у його поезії. Думки багатьох написаних Шевченком на заслanni листів тісно переплетені з висловленими у «Щоденнику». На заслanni до нього приходять розуміння сутності духовної свободи. У своїх листах, так само як і в поезії, «Щоденнику», повістях, поет найбільше підносить ідею християнського всепрощення, милосердя та любові до людини, потрактовану як справжню сутність християнства. Біблійні образи все частіше й частіше з'являються в його листах у процесі усвідомлення ним ідеї духовної свободи. У листах Т.Г. Шевченка, написаних після повернення із заслання, знаходимо згадки про заходи щодо скасування кріпацтва («про волю»). І тут знову на перший план виходить проблема зовнішньої (фізичної) свободи, але вона нерозривно пов'язана з внутрішньою – моральною та духовною. Адже проблема не тільки в зовнішній неволі, за нею стоїть втрата людської гідності, потреба свободи, вільного існування людини й народу загалом і вічних цінностей, без яких життя людини не має змісту. Аналіз його листів стає ще одним кроком до глибшого осягнення ідеї свободи у світогляді поета. Постійна боротьба внутрішньої свободи людини з її долею становить, по суті, життя людини. І сама велично-трагічна доля Т.Г. Шевченка є уособленням людської гідності, за якою стоять вічні ідеали свободи.

У кожному разі, переконалися, у Т.Г. Шевченка свобода постає «не даністю, а рішенням», породженим життєздатністю людини, «обмеженням себе на користь іншого» [7, с. 14].

Отже, поняття свободи в Т.Г. Шевченка за всенародного й вселюдського значення мало найбільш персональний характер, для нього воля народу була водночас конкретною й особистою волею кожної окремої людини в загальному складі. Ідея свободи посилено інтерпретується письменником через особисте переживання. Разом із тим він розуміє своє покликання в переданні власного досвіду життя в неволі заради волі (свободи) живих і народжених.

Література

1. Барабаш Ю. Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма / Ю. Барабаш. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 181 с.
2. Берко П. Філософія духовності Тараса Шевченка / П. Берко, І. Діденко. – Дрогобич : Коло, 2005. – 43 с.
3. Берко П. Творча спадщина Тараса Шевченка у світовому вимірі / П. Берко, І. Діденко. – Дрогобич : Коло, 2004. – 51 с.
4. Блажейовський Д. Спільність, ініціатива і співпраця та махнівство / Д. Блажейовський. – Львів : Каменяр, 2009. – 159 с.
5. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст / О. Забужко. – К. : Основи, 1993. – 126 с.
6. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 148 с.
7. Задорожна Л. Особистість у Т. Шевченка і у Г. Туманяна: концепт свободи / Л. Задорожна // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика». – Вип. 20. – С. 12–14.
8. Політичні поеми («Три літа»). Пояснює Омелян Цісик, 1925 р. Накладом «загальної книгозбірні» (з друкарні Михайла Бойчука Коломия). – 248 с.
9. Приходько П.Р. Шевченко й український романтизм 30–50 р.р. XIX ст. / П.Р. Приходько. – К. : Вид-во Академії наук УРСР, 1963. – 315 с.
10. Шевченко Т.Г. Повести / Т.Г. Шевченко. – К. : Веселка, 1984. – 359 с.
11. Шевченкіана Богдана Лепкого : ювілейний науковий збірник. – Івано-Франківськ : Грань, 2008. – Кн. 2. – 2008. – 384 с.

12. Шевченко Т. Зібрання творів : у 6 т / Т. Шевченко. – К., 2003.

13. Шкрабальюк А.О. Ідея свободи у творчості Тараса Шевченка в контексті романтичного світогляду / А.О. Шкрабальюк // Шевченкознавчі студії : зб. наук. праць / відп. ред. Я.В. Вільна. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – Вип. 11. – С. 101–109.

14. Шкрабальюк А.О. Свобода як провідне поняття світогляду генія (на прикладі постаті Тараса Шевченка) / А.О. Шкрабальюк // Літературознавчі студії : зб. наук. праць / відп. ред. Г.Ф. Семенюк. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – Вип. 23. – Ч. 1. – С. 447–452.

15. Шкрабальюк А.О. Феномен свободи у творчості Тараса Шевченка : автореф. дис. ... канд. філол. наук / А.О. Шкрабальюк. – К. : Інститут літератури НАН України, 2010. – 22 с.

Анотація

Поцюрко О. Ю. Дискурс свободи у прозових творах Т.Г. Шевченка. – Стаття.

У статті розкрито особливості трактування ідеї свободи в повістях, «Щоденнику» та листах Т.Г. Шевченка. Доведено положення про те, що всі герої в Кобзаря обирають свободу власного волевиявлення, борються за «святе право» на свободу, справедливість і щастя, їхнє індивідуальне відчуття свободи є неповторним і глибоко особистісним. Природа феномена свободи відкривається крізь призму романтичної аксіології поета. Обґрунтовано, що поняття свободи в письменника як вияв абсолютної гідності, активності й вільного самовиявлення людини корелюється із поняттями відповідальності, добра, любові, милосердя, котрі впливають із його християнського світогляду. Своєрідним символом свободи у Т.Г. Шевченка постає сліпий лірник і кобзар. Найважливішими для людської екзистенції є сім'я, батьківщина та свобода. Трагічна доля Кобзаря є прикладом утілення вічних ідеалів свободи.

Ключові слова: моральна свобода, внутрішня свобода, воля, неволя, Тарас Шевченко.

Аннотация

Поцюрко О. Ю. Дискурс свободы в прозе Т.Г. Шевченко. – Статья.

В статье раскрыты особенности трактовки идеи свободы в повестях, «Дневнике» и письмах Т.Г. Шевченко. Доказано положение о том, что все герои у Кобзаря выбирают свободу собственного волевиявления, борются за «святое право» на свободу, справедливость и счастье, их индивидуальное ощущение свободы является неповторимым и глубоко личностным. Природа феномена свободы открывается сквозь призму романтической аксиологии поэта. Обосновано, что понятие свободы у писателя как проявление абсолютного достоинства, активности и свободного самовыражения человека коррелирует с понятиями ответственности, добра, любви, милосердия, вытекающими из его христианского мировоззрения. Свообразным символом свободы в Т.Г. Шевченко является слепой лирник и кобзарь. Важнейшими для человеческой экзистенции выступают семья, родина и свобода. Трагическая судьба Кобзаря есть примером воплощения вечных идеалов свободы.

Ключевые слова: нравственная свобода, внутренняя свобода, воля, неволя, Тарас Шевченко.

Summary

Potsyurko O. Y. The discourse of freedom in prose works T.G. Shevchenko. – Article.

The features of the idea of freedom in the interpretation of stories, diaries and letters Shevchenko. Position proved that all the characters in their own kobzar choose freedom of expression, struggling for “sacred right” to freedom, justice and happiness, their individual sense of freedom is unique and deeply personal. Nature phenomenon called freedom through the prism of values of romantic poet. Proved that the concept of freedom of the writer, as a manifestation of the absolute dignity and the free activity of self-expression correlates with the notion of responsibility, human goodness, love, mercy, which derived from his Christian faith. A kind of symbol of freedom Shevchenko appears blind kobza and lyre. The most important for human existence are: family, homeland and freedom. The tragic fate kobzar an example embodiment of the eternal ideals of freedom.

Key words: moral freedom, inner freedom, freedom, slavery, Taras Shevchenko.